

УДК 378:338

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/27.203555>

Леся ЄВДОКИМОВА-ЛИСОГОР,

orcid.org/0000-0002-2913-8463

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземних мов та міжкультурної комунікації

Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

(Харків, Україна) *lessia0505@gmail.com*

ТВОРЧЕ СЕРЕДОВИЩЕ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ ДО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ

У статті розглянуто шляхи створення творчого середовища у процесі підготовки майбутніх фахівців міжнародного бізнесу до професійного спілкування. З'ясовано, що цей процес відбувається через проектування педагогічної системи, яка є багатовимірною і складається з таких векторів: організації, управління, спілкування. Для реалізації такого педагогічного процесу необхідно його організувати (організація як вплив на розвиток особистості), управляти ним (управління як вплив на навчальну діяльність студентів), здійснювати спілкування на діалогічних засадах для передачі інформації в прямому та зворотному напрямках (суб'єкт-суб'єктна взаємодія). Організація педагогічної системи передбачає створення творчого середовища підготовки майбутнього фахівця до професійного спілкування. Творче середовище в процесі навчання спонукає до самовираження студента, створює можливості вільного цікавого спілкування зі співрозмовниками, посилює роль самоосвіти студентів, передбачає творчий підхід до вирішення професійних завдань, активізує взаємодію, підвищує самооцінку майбутніх фахівців. Для продукування професійного спілкування важливим є впровадження інтерактивних методів, спрямованих на реалізацію особистісного потенціалу, набутого досвіду, що потребує критичного сприйняття дійсності, аналізу вивченого матеріалу, творчого вирішення проблеми. У процесі розв'язання студентами спеціально розробленої системи творчих завдань виникає об'єктивна необхідність активного оволодіння новими знаннями й способами дій у процесі спільного пошуку, що сприяє становленню їхніх пізнавальних потреб та інтересів, гармонійному розвитку креативного мислення, комунікації навчального процесу. Практика свідчить, що використання інтерактивних методів, наближених до майбутньої професійної ситуації, уможлиблює таке поєднання й активізує спілкування студентів у вирішенні складних завдань.

Ключові слова: створення творчого середовища, професійне спілкування, фахівець економічних спеціальностей, інтерактивні методи навчання.

Lesia YEVDOKIMOVA-LYSOHOR,

orcid.org/0000-0002-2913-8463

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor;

Associate Professor of the Department of Foreign Languages and Intercultural Communication

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

(Kharkiv, Ukraine) *lessia0505@gmail.com*

CREATIVE ENVIRONMENT IN THE PROCESS OF TRAINING OF FUTURE PROFESSIONALS IN INTERNATIONAL BUSINESS TO PROFESSIONAL COMMUNICATION

The article deals with development of creative environment in the process of training of future professionals in international business to professional communication. The process of such training of future specialists is carried out by means of the design of a pedagogical system, which is multidimensional and consists of the following vectors: organisation, management, communication. To carry out this pedagogical process successfully it is necessary to organize it (organization as an impact on personality development), to manage it (management an impact on students' educational activity), to provide communication on dialogical bases for information transfer in the forward and reverse directions (subject-to-subject interaction). Organisation of the pedagogical system involves the development of a creative environment for the preparation of the future specialist for professional communication. The creative environment in the learning process encourages the student's self-expression, provides opportunities for fluent and interesting communication with the interlocutors, enhances the role of students' self-education, creative approach to professional problems' solving, activates interaction, increases the self-esteem of future experts. Development of professional communication is based on interactive methods aimed at personal fulfillment and gained experience. It requires critical insights into reality, analysis of the learned material, creative solution of the problem. In the process of solving a specially developed system of creative tasks, students require to gain new knowledge and ways of interaction during the joint search. It contributes to students' cognitive needs and interests, influences the harmonious development of creative thinking, communication during the educational process. Practice shows that the use of interactive methods which imitate future professional situations, facilitates such a combination and enhances students' communication when solving complex problems.

Key words: development of creative environment, professional communication, professional in international business, interactive teaching methods.

Постановка проблеми. Однією з актуальних проблем у сфері підготовки фахівців міжнародного бізнесу в Зкладах вищої освіти (далі – ЗВО) є підготовка до професійного спілкування. Інтеграція України до міжнародного простору, розширення економічних зв'язків зумовлюють необхідність модернізації підготовки фахівців міжнародного бізнесу, здатних плідно та творчо працювати в умовах професійної діяльності. Це зумовлено тим, що тільки всебічно освічений і компетентний фахівець спроможний бути конкурентоспроможним на українському та міжнародному ринках праці, ефективно здійснювати професійне спілкування, успішно вирішувати проблеми, бути обізнаним щодо особливостей різних культур, бути готовим до колективної діяльності та співробітництва з бізнес-партнерами.

У процесі професійного спілкування майбутніх фахівців міжнародного бізнесу з представниками інших культур відбувається обмін інформацією, вплив на партнера, який здійснюється за допомогою різних мовних і позамовних засобів. Поєднання останніх сприяє налагодженню ефективної взаємодії, плідної організації спільної діяльності, задоволенню потреб співрозмовників, дотриманню їхніх інтересів, реалізації планів та намірів. Створення творчого середовища в процесі підготовки студентів до професійного спілкування дозволить підвищити впевненість у собі, сформує лідерські якості особистості, критичність мислення тощо.

Аналіз досліджень. Серед найбільш вагомих досліджень, які висвітлюють питання творчої підготовки в ЗВО, слід відзначити праці таких вітчизняних та зарубіжних дослідників, як Т. Дмитренко, В. Дружинін, М. Галицька, П. Каптерев, В. Федорченко, Е. Торренс, Дж. Гілфорд та інші.

На думку вище вказаних науковців, розвиток творчого фахівця має бути зосередженим на підвищенні комунікативної активності студента під час здобуття знань, набуття досвіду спілкування, формування цінностей тощо. На відміну від традиційної підготовки майбутніх фахівців міжнародного бізнесу до професійного спілкування, сутність творчого процесу впливає на особистість студента, на його цілеспрямованість у майбутній професійній реалізації та на конкурентоспроможність на ринку праці.

Професійне спілкування уможливорює залучення майбутнього фахівця міжнародного бізнесу до міжкультурної взаємодії, колективної праці, спільних й особистих творчих розробок тощо, які саме в професійній діяльності дозволяють реалізуватись особистості студента як професіонала.

Фахівець міжнародного бізнесу постійно перебуває в професійних ситуаціях, які потребують взаємодії з суб'єктами професійної і ділової сфери. Усі аспекти роботи фахівця регламентовані правилами комунікативної поведінки та професійної діяльності з клієнтами, бізнес-партнерами, інвесторами тощо

На думку В. Федорченка, необхідно оптимізувати професійну підготовку майбутніх фахівців, сприяти підготовці творчої, активної особистості, здатної забезпечувати успішну професійну діяльність (Федорченко, 2002).

Згідно з дослідженнями М. Галицької, ефективність формування в студентів готовності до професійного спілкування передбачає організацію навчально-виховного процесу (Галицька, 2007: 23–32).

Дослідниця звертає увагу на те, що сутність вище вказаної готовності полягає в розробці та організації змісту формування готовності до професійного спілкування згідно зі сферою професійного спілкування, типовими ситуаціями співпраці фахівців з клієнтами, особливостями культур та через спеціально обрані форми, методи та засоби навчання. Автор зазначає, що організація такого навчально-виховного процесу зумовлює проблемний і творчий характер завдань та діалогізацію процесу підготовки майбутніх фахівців міжнародного бізнесу.

Тож навчальну підготовку студентів у ЗВО необхідно організувати таким чином, щоб вона сприяла творчому розвитку особистості. Це може забезпечити цілісний педагогічний процес, який слід розглядати як цілісне явище, у якому природне й соціальне, індивідуальне й суспільне знаходяться у взаємодії. Зовнішні фактори впливають на педагогічний процес, який пов'язаний із передачею людського досвіду. Із внутрішнього боку педагогічний процес має сприяти розвитку студента.

Мета статті – розглянути та обґрунтувати творче середовище, що сприяє ефективній підготовці майбутніх фахівців міжнародного бізнесу до професійного спілкування.

Умовою успішної підготовки майбутнього фахівця є взаємодія його учасників (викладач ↔ студент, студент ↔ студент), яка передбачає вияв їхньої активності у творчому спілкуванні й співробітництві.

Слід зазначити, що процес підготовки майбутніх фахівців міжнародного бізнесу відбувається через проектування педагогічної системи, яка є багатовимірною і складається з таких векторів: організації, управління, спілкування (Дмитренко, 1996: 68–79).

Для реалізації такого педагогічного процесу необхідно його організувати (організація вплив на розвиток особистості), управляти ним (управління як вплив на навчальну діяльність студентів), здійснювати спілкування на діалогічних засадах для передачі інформації в прямому та зворотному напрямках (суб'єкт-суб'єктна взаємодія). Суб'єкти навчального процесу (викладач ↔ студент) постійно знаходяться у творчому пошуку й розвиваються в спільній діяльності як рівноправні суб'єкти, які в співпраці досягають поставлених цілей.

Виклад основного матеріалу. Організація як педагогічна категорія потребує впорядкування дидактичного процесу згідно з певними критеріями, надання їй необхідної форми для реалізації педагогічної мети. Організація втілюється в проектуванні педагогічної системи.

Педагогічна система як цілісність факторів сприяє досягненню визначеної мети. Усі елементи такої системи поєднані між собою, взаємозалежні та спрямовані на досягнення конкретного результату: мети, принципів, змісту, методів, форм та засобів навчальної діяльності. Тож елементи педагогічної системи мають сприяти розвитковій мотиваційної, когнітивної, поведінкової діяльності особистості майбутнього фахівця міжнародного бізнесу.

Управління пов'язане з проектуванням та реалізацією педагогічної технології, що ґрунтується на поетапному засвоєнні знань і формуванні вмінь і навичок, набутті досвіду для майбутньої професійної діяльності.

Спілкування здійснюється в процесі спільної творчої суб'єкт-суб'єктної взаємодії (викладач ↔ студент, студент ↔ студент). Взаємодія між суб'єктами педагогічного процесу реалізується на практиці через різноманітні зв'язки: інформаційні (обмін інформацією); організаційно-діяльнісні, які виявляються в спільній діяльності; комунікативні, необхідні для педагогічного спілкування; управління й самоуправління, без яких неможливе коригування педагогічного процесу й набуття особистістю навичок саморозвитку.

У нашому дослідженні вважаємо за доцільне розглянути організацію педагогічної системи, що передбачає створення творчого середовища підготовки майбутнього фахівця до професійного спілкування за допомогою методів інтерактивного навчання.

Тлумачний словник української мови трактує поняття «середовище» як сукупність природних або соціальних умов, у яких відбувається життєдіяльність якого-небудь організму; як соціально-побутову обстановку, у якій протікає життя

людини; як оточення (Короткий тлумачний словник, 1978: 245).

У філософському енциклопедичному словнику «соціальне середовище» визначено як єдність матеріальних та духовних умов існування, формування й діяльності людини (Філософський енциклопедический словарь, 1983: 543).

Поняття «творче середовище» в освітньому просторі має відповідати таким характерним властивостям:

- гнучкості, здатності навчального процесу до швидкої трансформації відповідно до потреб особистості;
- безперервності, взаємодії та послідовності в навчальній діяльності її структурних елементів;
- варіативності, зміні розвивального середовища відповідно до потреб певної особистості, певного суспільства, сфери діяльності тощо;
- інтегрованості, що забезпечує рішення виховних завдань за допомогою посилення взаємодіючих компонентів, що входять до її структури;
- відкритості, участі усіх суб'єктів освітнього процесу в організації навчання;
- саморозвитку і саморегуляції, що ґрунтуються на процесах розвитку і саморозвитку особистості;
- установці на спілкування всіх суб'єктів освітнього процесу.

Педагоги (В. Андреева, Т. Дмитренко, І. Зимня) вважають, що людина гармонійно розвивається саме у творчому середовищі, тому необхідно створити такі умови для її творчого розвитку та формування, які дозволять проявити власні приховані можливості особистості.

На думку В. Дружиніна, творчість актуалізується за умов сприятливого середовища та виокремлює такі фактори зовнішнього впливу, які необхідні для її формування: відсутність регламентованої поведінки; наявність позитивного взірця творчої поведінки; створення умов для наслідування творчої поведінки й блокування проявів деструктивної; соціальне підкріплення творчої поведінки (Дружинин, 2002).

Представники теорії креативності (Дж. Гілфорд, Е. Торренс) вважають, що для творчого процесу необхідне таке навколишнє середовище, яке б підтримувало творчі ідеї. На думку вчених, можна мати всі необхідні внутрішні ресурси для творчого мислення, проте без підтримки середовища творчі здібності особистості можуть так ніколи і не проявитися.

Дж. Гілфорд у своїх дослідженнях стверджував, що саме викладач проектує творче середовище

в навчальній діяльності: забезпечує доброзичливу атмосферу, відмовляється від негативних оцінок і критики на адресу студентів, стимулює та розвиває допитливість, надає можливість активно запитувати, заохочує висловлювання оригінальних ідей, а також дозволяє проявити творчі здібності в співпраці з іншими та в самостійній роботі (Гилфорд, 1969).

Створення творчого середовища в процесі навчання спонукає до самовираження студента, створює можливості вільного цікавого спілкування зі співрозмовниками. Таке середовище мотивує до набуття знань, формування відповідних умінь, які дозволяють зрозуміти іншого суб'єкта, передати свої відчуття та ставлення та нього.

Е. Торренс вивчав середовище, яке стимулює творче мислення в спілкуванні: уважне ставлення до незвичних питань; тактовне прийняття незвичних ідей; уміння ставитися до думок студентів як цінних і формувати в них належне ставлення до продуктів власної діяльності; надання часу для самостійного навчання студентів і забезпечення їх підтримкою (схваленням) (Torrance, 1964: 100).

Таким чином, у створеній педагогом атмосфері доброзичливості, довіри, співпереживання, поваги студенти зможуть найбільш повно розкрити свої здібності в спілкуванні з іншими колегами, діловими партнерами. Усвідомлюючи те, що викладач цінує їхню гідність, творчий пошук, власні позиції, думки, майбутні фахівці прагнуть до вирішення складних завдань. Студентам важливо відчувати повагу, довіру, підтримку викладача, що забезпечує їм можливість аналізувати складні ситуації, вибудовувати власні припущення, вільно висловлювати свої думки та ефективно вирішувати проблеми у професійних ситуаціях з діловими партнерами інших культур.

Набуття студентами досвіду професійного спілкування відбувається через спроектовані й підібрані викладачем методи підготовки майбутніх фахівців. Поняття «метод» (від грец. *methodos* – шлях дослідження, теорія, учення) означає «спосіб досягнення будь-якої мети, вирішення конкретного завдання, сукупність прийомів або операцій практичного й теоретичного пізнання дійсності», зумовлений закономірностями досліджуваного об'єкта (Советский, 1983: 795). Відповідно до процесу студентоцентрованого навчання, метод – це «упорядковані способи взаємопов'язаної діяльності викладача й студентів, спрямовані на розв'язання навчально-виховних завдань (Гончаренко, 1997: 206). Система методів обирається насамперед відповідно до

цілей та змісту навчання, зумовлюється умовами навчання, рівнем інтелектуального розвитку студентів, їх віковими особливостями, здібностями й мотивацією. Система послідовних і координованих дій викладача та студентів, що спрямована на підвищення рівня професійного спілкування в майбутніх фахівців, реалізується в конкретних організаційних методах і формах навчальної діяльності. На думку І. Підласого, метод є «осердям навчального процесу, сполучною ланкою між запроєктованою метою і кінцевим результатом» (Подласый, 1999: 325).

Значущість методів навчання відображається в їх функціях: навчальній (досягнення мети професійного навчання), розвивальній (професійний та особистісний розвиток студентів), виховній (становлення особистості як суб'єкта професійної діяльності), спонукальній (підвищення мотивації щодо отримання знань, набуття досвіду) і контрольній (діагностування результатів процесу професійної підготовки майбутніх фахівців і, за необхідності, внесення до нього змін та коригування таких результатів).

На думку П. Сікорського, упровадження в процес підготовки майбутніх фахівців до професійного спілкування евристичних, дослідницьких методів дозволить перехід студентів із пасивного в активний стан під час навчання, буде спонукати їх до навчально-творчої діяльності (Сікорський, 2003: 89–98). У контексті проблеми цього дослідження такі методи є особливо важливими, оскільки професійне спілкування майбутніх фахівців міжнародного бізнесу виявляється у вмінні слухати, здатності ясно мислити, у тому числі під час стресових ситуацій, у творчому натхненні й наполегливості в досягненні мети, прагненні самовдосконалення, у мистецтві відчувати клієнта, ділового партнера, у здатності переконувати його й досягати взаєморозуміння під час комунікативної взаємодії.

На основі вивчення наукової літератури щодо використання методів у підготовці фахівців до професійного спілкування (Н. Волкова, Н. Гальськова, Н. Гез та інші) учені визначають найпоширеніші з них: дискусія, диспут, метод «мозкового штурму», презентація, метод аналізу критичних ситуацій, рольові та ділові ігри тощо, які в підготовці майбутніх фахівців до професійного спілкування формують досвід творчої діяльності у вирішенні складних завдань під час комунікативних ситуацій (Волкова, 2007: 118–127; Гальськова, 2004: 220).

Зарубіжні вчені (Г. Блумберг, Е. Марті, Дж. Г. Мід, Р. Сирс) у підготовці майбутніх

фахівців до професійного спілкування застосовують переважно інтерактивні методи. Ці методи відрізняються інтенсивною подачею навчального матеріалу, активною діяльністю студентів під час заняття, їх постійним самоконтролем і діалогічністю. До таких методів учені відносять ділові та рольові ігри, методи проблемного навчання, навчальні проекти, дискусії, науково-дослідні методи та інші. Інтерактивні методи дозволяють студентам у коротший термін та з меншими зусиллями засвоїти необхідні знання, набути умінь та навичок у підготовці до професійного спілкування. Ефективність таких методів у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців до професійного спілкування детермінована системним і комплексним упровадженням як на теоретичних, так і на практичних заняттях.

Інтерактивне навчання можна зафіксувати у вигляді моделі багатосторонньої комунікації (рис. 1).

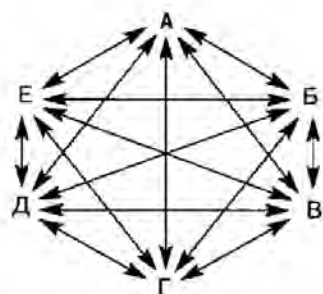

Рис. 1. Модель багатосторонньої комунікації :
А – викладач; Б, В, Г, Д, Е – студенти

Як видно з рисунка, позиція викладача (А) змінюється під час спілкування: він не домінує над студентами, а стає учасником (співучасником) комунікації. Комунікаційні зв'язки виникають не тільки між педагогом і студентами, але й між усіма учасниками педагогічного процесу (Пометун, 2007: 115).

На нашу думку, для створення творчого середовища в підготовці майбутніх фахівців міжнародного бізнесу до професійного спілкування необхідна організація багатосторонньої комунікації. Наприклад, повідомлення педагогом теоретичного матеріалу не повинно бути беззаперечним, слід запроваджувати обговорення такого матеріалу зі студентами (лекції-обговорення, лекції-дискусії). Тож для успішного протікання навчального процесу необхідно постійно створювати ситуації відкритого зіткнення власних сумнівів і протиріч із сумнівами й протиріччями інших. Слід зауважити, що такі протиріччя мають виникати в ді-

лозі між викладачем і студентами та між самими студентами з урахуванням їхніх думок, поглядів і позицій.

У процесі інтерактивного навчання студенти мають можливість поділитися своїми думками, враженнями й відчуттями в межах певної теми, можуть розповісти про власні висновки й вислухати думки не тільки педагога, а й одногрупників. Викладач виступає організатором, консультантом, фасилітатором такого інтерактивного творчого середовища. Головним у процесі такої підготовки є творча взаємодія між студентами та їхня співпраця.

Для підготовки фахівців до професійного спілкування вважаємо за доцільне виокремити саме ті, які передбачають залучення кожного студента в навчальну діяльність через співпрацю.

Мікрофон. Метою є підвищення мотивації до навчання, залучення студентів до активної діяльності, актуалізації опорних знань тощо. На занятті викладач ставить питання студентам, наприклад: «Яке значення відіграє ділове спілкування в професійній діяльності майбутнього фахівця?». Роль уявного мікрофона може виконувати певний предмет (ручка, олівець тощо). Студенти передають його один одному, висловлюють власні думки, ідеї з поставленого питання. Наприкінці обговорення слово може взяти викладач і висловити свою думку або підсумувати відповіді студентів.

Незакінчені речення. Метою такої діяльності на занятті є залучення студентів до навчання, підвищення мотивації, надання можливості ґрунтовніше опрацювати форму власних висловлювань, позицій, думок, порівняти їх з іншими, відпрацювати вміння говорити коротко, лаконічно й переконливо. Наприклад, студентам пропонується закінчити наступні речення: «Ця інформація дозволяє зробити висновок, що...», або: «Так вирішили тому, що...» та інші.

Ділові та рольові ігри. Ділові ігри дозволяють відтворювати комунікативне середовище, що позитивно впливає на формування соціальних, ділових та професійних якостей майбутнього фахівця. Такі ігри моделюють різноманітні ситуації професійного спілкування («Переговори», «Підписання контракту», «Умови співпраці» тощо). Використання методу ділової та рольової гри в навчальному процесі надає можливість студентам практично застосовувати теоретичні знання із спеціальних дисциплін, набувати досвіду спільної діяльності, розвивати культуру соціальних відносин тощо.

Проблемна ситуація. Студентам пропонується представити результати обговорення та вирішення проблемної ситуації в групах. Під час виконання

такого завдання для студентів характерним є певний психологічний стан, пов'язаний із пошуком засобів його вирішення й необхідністю засвоєння нових знань стосовно предмета пізнання. Уважається, що продуктивну пізнавальну діяльність студента в умовах проблемної ситуації і, відповідно, процес проблемного навчання можна проводити за наступними етапами: 1) виникнення (постановка) проблемної ситуації; 2) усвідомлення складності (суперечності) і постановка проблеми (формулювання проблемного завдання); 3) пошук способу розв'язання проблемної задачі шляхом висунення припущень, гіпотез зі спробою відповідного обґрунтування; 4) доказ гіпотези; 5) перевірка правильності рішення проблемного завдання (Матюшкін, 1972: 293).

Розв'язання таких ситуацій дозволяє навчити студентів логічно мислити, творчо застосовувати наукові знання, що сприяє підвищенню таких якостей, як гнучкість, оперативність, системність тощо. Почуття задоволення, що виникає під час колективного розв'язання проблемного завдання,

посилює впевненість студентів у своїх силах, поглядах, формує зацікавленість і позитивну мотивацію до розширення й поглиблення наукових знань. Усвідомлення студентами алгоритму вирішення проблеми сприяє формуванню навичок пошукової діяльності в процесі вирішення проблемних пізнавальних завдань, розвитку активності та самостійності.

Висновки. Створення творчого середовища, моделювання проблемних ситуацій максимально наближує педагогічний процес до реальної професійної діяльності, забезпечує формування особистісних якостей студентів і набуття ними досвіду професійного спілкування. Майбутні фахівці опановують навичками конкретної поведінки, усвідомлюють значущість дотримання правил налагодження ділових контактів з партнерами, проведення переговорів, презентацій, вимог до культури мовлення в процесі професійного спілкування, що впливає на позитивну самооцінку особистості, впевненість у собі, а також формує критичне мислення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волкова Н. П. Діалогічно-дискусійні технології підготовки майбутніх учителів до професійно-педагогічної комунікації. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки* : зб. наук. пр. Київ-Запоріжжя, 2007. Вип. 44. С. 118–127.
2. Гальськова Н. Д., Гез Н. И. Теория обучения иностранным языкам: Лингводидактика и методика. Москва : Академия, 2004. 330 с.
3. Гилфорд Дж. Три стороны интеллекта. Психология мышления. Москва : Прогресс, 1969. 531 с.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
5. Дружинин В. Н. Психология общих способностей. Санкт-Петербург : Питер, 2002. 386 с.
6. Короткий тлумачний словник української мови / уклад. Д. Г. Гринчишин, Л. Л. Гуменська, В. Л. Карпова. Київ : Радянська школа, 1978. 296 с.
7. Матюшкін А. М. Проблемные ситуации в мышлении и обучении. Москва, 1972. 392 с.
8. Подласый И. П. Педагогика : новый курс. – Книга 1. Общие основы. Процесс обучения. Москва : ВЛАДОС, 1999. 576 с.
9. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ : А. С. К. , 2007. 144 с.
10. Сисоєва С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навч.-метод. посіб. Київ : ВД «ЕКМО», 2011. 324 с.
11. Сікорський П. І. До проблеми класифікації методів навчання. Вісник Львів. ун-ту. Серія педагогічна. 2003. Вип. 17. С. 89–98.
12. Советский энциклопедический словарь / гл. ред. А. М. Прохоров. 2-е изд. Москва : Сов. энциклопедия, 1983. 1600 с.
13. Torrance E. Guiding creative talent. N.Y. : Prentice-Hall, 1964. 128 с.
14. Федорченко В. К. Підготовка фахівців для сфери туризму : теорет. і метод. аспекти. Київ : Вища школа, 2002. 350 с.
15. Философский энциклопедический словарь / гл. ред. Ильичев и др.. Москва : Сов. Энциклопедия, 1983. 836 с.

REFERENCES

1. Volkova N. P. (2007). dialogichno-dyskusiini tekhnolohii pidhotovky maibutnix uchyteliv do profesiino-pedahohichnoi komunikatsii. [Dialogue-discussion technologies for preparing future teachers for vocational-pedagogical communication] *Pedahohika i psykholohiia formuvannia tvorchoi osobystosti problemy i poshuky* : zb. nauk. pr. – *Pedagogy and psychology of creative personality formation: problems and searches*, issue 44, (pp. 118-127). Kyiv-Zaporizhzhia [in Ukrainian]
2. Galskova N. D. & Gez N. I. (2004). Teoriya obuchenya inostrannym yazykam linhvodydaktyka i metodyka. [Theory of Foreign Language Learning: Linguistics and Methodology], Moscow : Akademiia [in Russian]
3. Gilford Dzh. (1969) Tri storony intellekta. Psikhologiya myshleniya. [Three sides of intelligence. The psychology of thinking], Moscow : Progres[in Russian]
4. Ghoncharenko S. U. (1997) Ukrainskiy Pedahohichniy Slovnyk. [Ukrainian Pedagogical Dictionary], Kyiv : Lybid [in Ukrainian]

5. Druzhinin V. N. (2002). *Psikholohiya obshchikh sposobnosti*. [Psychology of General Abilities]. Spb : Piter [in Russian]
6. Ghrynychshyn D. Gh. et al. (1978). *Korotkyi tлумachnyi slovnyk ukrainskoi movy* [A short explanatory dictionary of the Ukrainian language] Kyiv : Radianska shkola [in Ukrainian]
7. Matyushkin A. M. (1972) *Problemnye situatsii v myshlenii i obuchenii*. [Problem situations in thinking and learning] Moscow [in Russian]
8. Podlasyy I. P. (1999) *Pedahohika : novyy kurs*. [Pedagogy: a new course]. Knyha 1. *Obshchie osnovy. Protsess obuchenii*. Moscow : VLADOS [in Ukrainian]
9. Pometun O. I. (2007). *Entsyklopediia interaktyvnoho navchannia*. [Encyclopedia of interactive learning]. Kyiv : A. S. K. [in Ukrainian]
10. Sysojeva S. O. (2011). *Interaktyvni tekhnolohii navchannia doroslykh*. [Interactive adult learning technologies]. Kyiv : VD "ЕКМО" [in Ukrainian]
11. Sikorskyj P. I. (2003) *Do problemy klasyfikatsii metodiv navchannia*. [To the problem of classification of teaching methods] *Ceriia Pedahohichna – A series de educational*. issue. 17. (pp. 89–98). [in Ukrainian]
12. Prokhorov A. M. (Eds.). (1983). *Sovetskiy entsiklopedicheskiy slovar* [Glossarium Soviet dictionary] Moscow : Sov. entsiklopediya [in Russian]
13. Torrance E. (1964). *Guiding creative talent* [Guiding creative talent]. N.Y. : Prentice-Hall
14. Fedorchenko V. K. (2002). *Pidhotovka fakhivtsiv dlia sfery turyzmu : teoret. i metod. aspekty*. [Training for tourism professionals: theoretical and methodological aspects]. Kyiv : Vyshha shkola [in Ukrainian]
15. Ilichev L. F. (Eds.). (1983). *Filosofskiy entsiklopedicheskiy slovar* [Philosophical Encyclopedic Dictionary] Moscow : Sov. Entsiklopediya [in Russian]